

Bortglömd författare med läkarblick

Ingemar Hermansson. **Den fruktbara hemlösheten. Arvid Brenner och din nästas ansikte.** 258 sidor. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1997. Pris ca 262 kr. ISBN 91-7203-244-8

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor, Saltsjö-Boo.

I Läkartidningen nr 3/98 finns en artikel från Umeå om »Skönlitteratur på schemat i läkarutbildningen», något som vi nu också håller på med inom Karolinska institutet. I artikeln nämns bl a Arvid Brenner och hans bok »Kompromiss» från 1934. Några månader tidigare hade jag från förlaget fått kollegan Ingemar Hermanssons bok om Arvid Brenner: »Den fruktbara hemlösheten». I den finns ett kapitel som heter »Arvid Brenner och läkarattityden», där Hermansson nämner just verksamheten i Umeå och talar om varför han anser att det är viktigt för medicinstuderande att också läsa Brenner. När jag på kort tid fått den för mig okände Arvid Brenner belyst från två håll, tycker jag att det finns anledning att nämna Hermanssons bok i Läkartidningen.

Flitig författare som tystnade

Arvid Brenner är en pseudonym för Helge Heerberger (1907–75) – »halvsvensk till börd, trekvartssvensk till själen». Han hade en tysk far, och hans mor tillhörde den kända svenska kultursläkten Beskow. Brenner växte upp i Tyskland och gick i skola där men kom vid nazisternas maktövertagande att flytta till Sverige, där han blev författare på sitt modersmål svenska. Förutom att han under 20 år gav ut ett 15-tal böcker, skrev han essäer, tidskriftsartiklar, recensioner och krönikor i svenska tidskrifter. När han dog hade han som författare varit tyst i 20 år, vilket kanske bidragit till att han är så föga känd idag. Förläggaren Daniel Hjort skriver i företalet till Hermanssons bok: »Det är en outhärlig uppgift att återupptäcka Arvid Brenner. Vår tid i synnerhet behöver denna kloka röst.»

Arvid Brenner levde under många år med i det hektiska livet i mellankrigsti-

dens Berlin och såg vartåt det lutade – han var en av dem som tidigast genomskådade nazismen. Men han genomskådade inte bara den, han genomlyste också den skröpliga människan.

Debutromanen »Kompromiss» kom 1934 men är nyutgiven i Sverige så sent som 1992. Den skildrar den unge reklamtecknaren Peter Werners öden – med många drag av författaren Brenners – i det Tyskland som såg nazismen växa fram. Han trodde ett tag på möjligheten av en kompromiss men insåg snart att någon sådan fanns inte. I slutet av boken måste han gå med i partiet för att kunna få något arbete: »Du har inte kommit fram till någon lösning, du har nöjt dig med en kompromiss.»

Brenner själv kompromissade aldrig och blev en flitig författare, var böcker gick ut i stora upplagor. Till slut misströstade han ändå om att få läsare och blev som författare helt tyst under två decennier – fram till sin död 1975.

I boken »En dag som andra» (1939) förekommer ett par läkare. Den ene, Sven Cartelius, är, för att använda ett idag närmast populärt uttryck, utbränd: »Hans patienter var med honom överallt, han kunde inte släppa tanken på dem. Han hade mist det lilla han haft av sund medicinarcynism och lät sig försvarslöst uppslukas av sina patienter.» Den andra är en kvinnlig läkare, Nea Borg, femtio år, som ägnar sitt liv åt att strida mot sjukdomen som en fiende och mot den mänskliga dumheten, speciellt den kvinnliga dumhet som manifesterade sig i att kvinnan överlämnade statens skötsel åt mannen ensam.

Ett författarskap värt att väckas till liv

Ingemar Hermansson, som beskriver sig själv som »pensionerad läkare i 70-årsåldern», har länge varit verksam som läkare i Vilhelmina. Han har tidigare visat litterära intressen, bl a för Anton Tjechov, och har nu skrivit en mycket fullständig bok om Arvid Brenner. Han har gjort det litet svårt för sina läsare genom att blanda sak- och tidsteman, vilket medför en del onödiga upprepningar. Det kan dock inte råda något tvivel om att han på ett mycket bra sätt låter Arvid Brenners »klara och varma röst» komma till tals och ger oss en djup inblick i ett författarskap som utan tvivel är värt att väckas till ett nytt liv. Detta inte minst därför att Arvid Brenner ansetts ha haft en kombination av »klinisk» skarpsyn och medmänsklighet i sin läkarattityd, vilket

recensenter påpekat under årens lopp. •

Intressant om vår tids ritualer och syn på den döda kroppen

Lynn Åkesson. **Mellan levande och döda. Föreställningar om kropp och ritual.** 208 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1997. Pris ca 285 kr. ISBN 91-27-06777-7.

Recensent: Ingrid Underskog, överläkare, palliativa enheten, geriatriska kliniken, Regionsjukhuset, Örebro.

Vårt utseende och vår kropp spelar en viktig roll i nutiden och uppmärksammas ständigt. Forskningsrådsnämnden har bland annat därför stött ett etnologiskt forskningsprojekt med tema: Kroppen och dess förvandlingar. En del av detta projekt presenteras i den här boken av Lynn Åkesson, etnolog och kulturanalytiker i Lund. Hon har tidigare varit med som redaktör för en bok som kom ut 1996 med titeln »Kroppens tid: Om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle». Hon skriver i sitt förord till den nya boken att närvaron av en död kropp innebär en kulturellt förtätad situation. Den visar på hur vår kultur värderar liv och död. Hantelandet av den döda kroppen blir en metafor för vårt samhälles sociala och samhälleliga relationer.

Nya sedvänjor och ritualer i vår »dödsförnekande» tid

Lynn Åkesson börjar med att ifrågasätta den idag vanliga föreställningen om att vår tid är mer dödsförnekande och mer främmande för döden än andra tider. Döden i det sena 1990-talet är förvisso institutionaliserad och privatiserad, men det betyder inte att det saknas sedvänjor och ritualer för hur vi handskas med den döda kroppen. Tvärtom utvecklas nya sedvänjor och ritualer. För att kunna beskriva dessa har hon intervjuat människor som i sitt yrke sysslar med den döda kroppen på olika sätt, patologer, begravningsentreprenörer och präster. Läkarna försöker finna förklaringar till att människan har dött, prästerna söker det existentiella svaret på de mänskliga frågorna omkring liv och

död, och begravningsentreprenörerna måste hela tiden vara sensibla för hur människor önskar att de dödas kroppar skall överföras från de levandes gemenskap till de dödas.

Mer individuell prägel

Jag tycker resultatet av hennes arbete är intressant och tankeväckande. Hon visar hur vår höga värdering av det individuella präglar även omhändertagandet av den döda kroppen. Dödsannonserna är numera ofta personligt utformade. Begravningsgudstjänsterna kan utformas på många olika sätt, alltefter de närståendes eller den dödes önskemål. De präster som är mest omtyckta som begravningsförrättare är de som kan ge familjen en känsla av den dödes unika personlighet. Det är inte ovanligt att kistan smyckas med föremål som betydde mycket för den döde.

Prästen fortfarande en viktig funktion

Speciellt intressant tycker jag avsnittet om »Symbolisk och diabolisk verklighet» är. Det är det avsnittet som främst berör prästens funktion i den »rit-de-passage», som innebär att den döde först separeras från de levande, sedan transformeras från levande till död och slutligen integreras i de dödas värld. Lynn Åkesson pekar på det språkliga motsatsförhållandet just mellan diabolisk och symbolisk. Diabolisk är det som innebär splittring, symbolisk det som sammanfogar. Det är prästens uppgift i riterna kring begravningen att ge de närstående symboler som kan förmedla svar på de existentiella frågorna, att återigen sammanfoga det sammanhang som splittrats av det som hänt. Det är naturligtvis förvånande med tanke på den utbredda sekulariseringen i Sverige att så många fortfarande begravs i kyrklig regi och med förmedling av en präst. De flesta begravs också på en kyrkogård, även om det är tillåtet att sprida askan på andra ställen efter tillstånd från länsstyrelsen. Lynn Åkessons reflektioner om kyrkogården, de dödas stad, är intressanta. Hon nämner Edgar Lee Masters bok »Spoon River», där de döda på kyrkogården berättar om sina liv.

Förändrad syn på barns död

Det sista kapitlet handlar om de döda barnen. Under lång tid ansågs de dödfödda barnen vara ännu-inte-människor och begravdes inte. Även om seden svängit under 1900-talet ansåg man ofta

fram till för bara något tiotal år sedan att föräldrarna skulle skonas från kontakt med de döda barnen. Idag uppmuntrar man i stället föräldrar att både se och hålla i det döda barnet.

Boken rekommenderas varmt till den som är intresserad av vår tids syn på och sedvänjor omkring den döda kroppen! •

Sammanställning av smärtproblem i nacke och extremiteter

Eva Holmström, Ulrich Moritz, red. **Nacke och extremiteter. Klinik och sjukgymnastik.** 2:a uppl. 265 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1997. ISBN 91-44-00457-5.

Recensent: Anna-Lisa Hellsing, ergonom, yrkes- och miljömedicinska kliniken, Regionsjukhuset, Örebro.

Studentlitteratur har givit ut en andra upplaga av boken »Nacke och extremiteter» under redaktion av Holmström och Moritz, drygt tio år efter den första. Författarna är med undantag av prof em Ulrich Moritz sjukgymnaster med stor klinisk erfarenhet plus forskarutbildning eller läkarutbildning.

För kliniskt verksamma sjukgymnaster och läkare

Boken är omarbetad och utökad från första upplagan, vilken var en sammanställning av fristående föreläsningar. I tio avsnitt behandlas smärttillstånd och funktionsstörningar efter en anatomisk uppdelning i kroppsregioner. Det påpekas i förordet att även i denna upplaga är de olika avsnitten fristående och att man medvetet har låtit dessa skillnader kvarstå. Författarna vänder sig till kliniskt verksamma sjukgymnaster och läkare intresserade av funktionsproblem i nacke och extremiteter. De olika kapitlen visar stora skillnader i hur man angriper sitt ämnesområde, och förutom språkliga skillnader innebär detta även skillnader i vetenskaplighet och praktisk användbarhet.

Biomekanisk inriktning

Förutom inledningen om muskulo-

skeletala sjukdomar börjar varje kapitel med en översikt av biomekaniken i området. Ulrich Moritz står för dessa utomordentligt välformulerade och innehållsrika avsnitt. De olika inledningskapitlen tillsammans med avslutningskapitlet om gånganalys kan med fördel läsas i följd som en biomekanisk översikt av funktionen i nacke och extremiteter.

Eva Solem Bertofts kapitel om smärttillstånd i skuldran är en väl genomarbetad och klargörande sammanställning av problem genererade från skuldran. Inriktningen är biomekanisk och tar inte upp medicinska komplikationer, t ex diabetes. Detta kapitel borde vara mycket värdefullt för läkare i primärvården, kanske som »uppslagsbok» att ha tillgång till, framför allt eftersom denna typ av sammanställningar sällan görs utöver mycket basal läroboksnivå. Detsamma kan nog sägas om Elsa Ingessons översikt av whiplashskador och armsmärter-TOS, som är både klargörande, välformulerat och användbart, med i huvudsak mycket aktuella referenser.

Användbar i primärvården

Eva Holmströms kapitel om armbågen borde också vara användbart för kliniker i primärvården. Mediala och laterala epikondyliter är vanliga i aktiva åldrar, mycket långvariga och besvärande, och differentialdiagnoser är därför viktiga. Kapitlet innehåller både en genomgång av behandlingsstudier och praktiskt utförande av differentialdiagnostiska test.

Funktionshinder i underarm-hand beskrivs omsorgsfullt av Lagerström, Landin och Kjellgren. Ämnet är kanske framför allt ortopediskt och handkirurgiskt, men även primärvården ser i dag mycket av efterförloppet, och den noggranna beskrivningen av undersökning och träning borde vara värdefull. När det gäller omhändertagandet av smärtproblem och skador i höft, knä och fot, som har tyngdpunkt på ligament- och muskelskador, är framställningen kanske framförallt riktad till sjukgymnaster.

Felsökningsschema på önskelistan

Denna bok väcker också en liten förhoppning och en dröm. Tänk om författarna tillsammans kunde ta på sig uppgiften att göra ett kvalificerat men ändå enkelt »felsökningsschema» för smärtproblem framförallt i nacke-skuldra-